

ANLATIM TEKNİKLERİ

ANLATIM TEKNİKLERİ

Çeşitli amaçlara yönelik olarak gerçekleştirilen anlatımın etkileyici olması için çeşitli yöntemlere başvurulur. İşte, anlatımı gerçekleştiren başvurulan bu yöntemlere “anlatım biçimleri” denir.

1. Öyküleyici (Hikâye Edici) Anlatım

Bu anlatımda amaç; olayı okuyucunun gözü önünde canlandırmak, anlatılmak istenileni bir olay içerisinde vermektir. Öyküleyici anlatımda olaylar oluş sırasına uygun bir şekilde verilir.

➤ Güvercinleri dikkatle izleyen yalnızca Murat’la Ahmet değildi. Murat’ın kedisi Gümüş de tehlikeli biçimde gözlerini onlara dikmiş, çenesi titreyerek kuşları seyrediyordu. Murat, hemen Gümüş’ü kucasına alıp okşadı ve “Uslu dur!” diyerek yanına yatırdı. Kedici top gibi yuvarlanıp uyuklamaya başladıysa da her kanat sesinde başını kaldırıp indiriyordu.

2. Betimleyici (Tasvir Edici) Anlatım

Bu anlatımda amaç; nesneleri, varlıkları belirgin özellikleriyle tanıtip göz önünde canlandırmaktır. Bu amacın gerçekleşmesi için titiz bir gözlem gerekir.

➤ Davulculardan biri yaşlı, biri gençti. Baba oğul oldukları ilk bakışta anlaşılacak kadar birbirlerine benziyorlardı. Yaşlısı esmer yüzlü, kırçıl sakallı, orta boylu bir adamdı. Hâlimden umulmadık bir çeviklikle sığıyor, dönüyor, davulunu fırlatıp yeniden tutuyor, tokmağını havada çeviriyor, bu sırada hiç aralık vermeden boyuna çalışıyordu.

3. Açıklayıcı (Bilgilendirici) Anlatım

Herhangi bir konu hakkında bilgiler vermek, bir şeyler öğretmek amacıyla yönelik anlatım biçimidir.

➤ Camı ilk kez üfleterek şekillendirenler Suriyeliler olmuştur. Üfleme piposu adı verilen alet MÖ 300 yıllarında bulunmuştur. Cam üfleme-ciliği binlerce yıldır aynı teknikle sürmektedir. Fırından üfleme piposunun ucuna, kor hâlinde cam alınır ve cam ustası kor hâlindeki camı hiç ara vermeden durmadan çevirerek üfler. Böylece cama şekil verir.

4. Tartışmacı Anlatım

Okuyucuyu veya dinleyiciyi istenilen davranış ve düşünce biçimine yöneltmek amacıyla başvurulmuş bir anlatım biçimidir. Bu anlatım biçimiyle okuyucunun sahip olduğu düşüncenin değiştirilmesi amaçlanır.

➤ Elbette hayatta hiç kimse kusursuz ve hatasız bir çalışma sonunda başarıya ulaşmış değildir. Bazı insanlar hata yapmayı bir zaaf ve yetersizlik olarak kabul ederler; bu yüzden de hamle yapmaktan kaçınırlar. Oysa başarmaya kesin olarak karar veren bir kimsenin mücadelecisi, azimli ve girişken olması gerekir.

ETKİNLİK

Aşağıdaki paragrafların hangi anlatım biçimi ile oluştuğunu bulalım.

➤ "İşte geliyor!" dedi Hasan. Gökyüzünü göstererek ayağa kalktı, sola doğru birkaç adım attı. Başını kaldırıp baktım, uçurtmanın bize doğru alçaldığını gördüm. Hasan kollarını iki yana açmış öylece duruyor, gülümseyerek uçurtmayı bekliyordu. Uçurtma geldi, doğruca onun açık kollarına kondu. 1975 baharında Hasan’ı son kez uçurtma kovalarken gördüm.

➤ Bitkiler, besinlerini çoğunlukla fotosentez yardımıyla yaparlar. Toprakta aldıkları mineralleri ve havadan aldıkları karbondioksiti, ışık yardımıyla birleştirerek, şeker ve başka besinler yaparlar. Bu, bir kimyasal tepkimedir ve ürün olarak oksijen, glikoz ve su ortaya çıkar. Geceleri ışık olmadığı için fotosentez yapamazlar. Onlar da başka canlılar gibi enerji elde etmek için oksijen ve glikoz kullanırlar. Bu sırada, enerjiyle birlikte karbondioksit ve su da ortaya çıkar. Aslında bitkiler de solunumları sırasında sürekli oksijen kullanırlar. Ancak gündüzleri fotosentez yoluyla elde ettikleri oksijen, gereksinim duyduklarından çok olduğu için fazla oksijen atmosfere salınır.

➤ Adamın gözleri kapalı... Bir ceviz ağacının altında üç yaşında, dişleri bembeyaz, gülen, emekleyen bir çocuk... Çocuk sevinçle anasının boynuna atılır. Çocuk ter içindedir. Yüzünden gözünden terler süzülür. Çocuğun gömleği yırtılmış, çocuk ağlar... Nedense hep ağlar. Sonra genç kadın tarladan döner. Dudakları yarılmış. Yaşlı ana, ak saçlı... Belini tuta tuta bir şeyler söyler... Kurumuş elleri ananın... Kurumuş eller...

➤ Bazıları okumanın faydalı olduğunu söyler. Onlara göre ister tarih kitapları okuyun ister genel kültür kitapları. Bu görüşe katılmak mümkün değil. Çünkü gelişigüzel kitaplar seçip okumaktansa ilgi alanımıza uygun kitaplar okumalıyız. Fakat en isabetli okuma şekli ilgi duyduğumuz alanlara ait kitaplar okumaktır. Böylece hem okuduğumuzdan daha fazla verim alırız hem de okuma zevkimiz her geçen gün daha da artar.

ÖRNEK

Yemeklere lezzet katsa da sofraya tuzunun fazlasının zararlı olduğu uzun zamandır biliniyor. Tuz özellikle de kalp ve damar hastalıklarının ortaya çıkmasında önemli bir etken. ABD’de yapılan bir araştırmada çocukların ve özellikle de 13 yaş üzeri gençlerin üst sınır kabul edilen miktarın neredeyse iki katı kadar tuz aldığı belirlenmiş. Uzmanlara göre alınan tuzun çok küçük bir kısmı yemeğe sonradan eklenen tuzdan kaynaklanıyor. Aşırı tuz tüketiminin asıl sorumlusuysa hazır olarak satılan yiyecekler.

Bu metinde aşağıdaki anlatım tekniklerinden hangisi kullanılmıştır?

- A) Betimleme B) Öyküleme C) Açıklama D) Tartışma

ÖRNEK

Öyküleme ve betimleme anlatım teknikleri aynı metinde kullanılabilir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bu açıklamayı örneklendiren bir metindir?

A) Yüzünü kuruladıktan sonra okul kıyafetlerini giydi ve mutfağa geçti. Kahvaltı masasına oturdu. Zeytin, peynir, reçel ve pekmez yedi. Acele davranmalıydı, servisi kaçıracaktı. Masadan alelacele kalktı. Servise yetişmek için çantasını kaparak dışarı fırladı.

B) Tilki ile kedi sohbet ediyorlarmış. Tilki durmadan çok kurnaz olduğunu anlatıyormuş. Söylediğine göre düşmanları onu alt edemezmiş çünkü onlardan kurtulacak bir sürü oyun ve hile bilirmiş. Kedi biraz da utanarak “Ben fazla oyun bilmem ki!” demiş.

C) O sırada, yanımda kıpır kıpır bir hareketlilik hissettim. Başımı çevirince onu gördüm. Yemyeşil gözleri, sonbahara inat, çimenler arasından şırıl şırıl akan küçük, hırçın bir dere gibiydi. Esmer yüzünde, esmerliği kapatmak istercesine inadına kızarmış elma yanakları, mevsimin sonbahar olduğunu tekrar hatırlatıyordu.

D) Soru biter bitmez sınıfı bir sessizlik kaplamıştı. Çünkü hiç kimse böyle bir soru beklemiyordu. Aslında soru da herkesin garibine gitmişti. Bazı öğrenciler aralarında sessizce konuşmaya ve cevabını bulmaya çalışsa da hiç kimse parmak kaldırıp soruya cevap verme cesareti bulamadı.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Düşünceleri tam olarak açıklayabilmek, kanıtlayabilmek, yazıya indirmeye kazandırabilmek amacıyla kullanılan yöntemlere “düşünceyi geliştirme yolları” denir.

Düşünceyi geliştirme yolları tanımlama, örneklendirme (örnekleme), tanık gösterme, karşılaştırma, sayısal verilerden yararlanma ve benzetmedir.

Tanımlama:

Bir varlığı, nesneyi veya kavramı tanıtmaktır. Tanımlamada, bir nesne ya da varlığın özellikleri eksiksiz olarak belirtilir.

❖ Kürek, durgun sularda özel teknelerle yapılan bir su sporudur. Bireysel ya da ekip olarak yapılabilen bu sporda kullanılan teknelerde oturaklar, tekneye sabitlenmiş ayakkabılar ve küreklerin geçirildiği dirsekler bulunur. Kürekçiler oturaklara oturup ayakkabıları giyerler. Kürekleri de dirseklerden geçirip tekneye sabitlerler. Kürek çekerek tekneyi hareket ettirirler.

Örneklendirme (Örnekleme):

Anlatılanları pekiştirmek, daha anlaşılır duruma getirmek, düşünceyi somutlaştırmak için kullanılır. Yazılı ya da sözlü anlatımda “örneğin, örnek vermek gerekirse, mesela, söz gelimi, sözün gelişi” gibi açıklamayı pekiştirici ifadelerden sonra örnekler sıralanır.

❖ Gülmek, binbir yüzle karşımıza çıkar ve her yüz aslında farklı bir anlam ifade eder. Söz gelimi tebessüm, çoğu zaman hoşla giden bir durum karşısında kendini sessizce gösterir. Sırtmak, dişlerini göstererek şaşkınlık, kurnazlık veya alay şeklinde çıkar ortaya. Kahkaha ise aşırı sevinç ya da mutluluğu ortaya koymak için yüksek sesle varlığını belli eder. Her ne kadar bunlar gülmek paydasında buluşsa da aslında ifade ettikleri anlamlar farklıdır.

Tanık Gösterme:

Düşüncelerin desteklenmesi için bir yazıda veya konuşmada tanınmış kişilerin sözlerini kullanmaya “tanık gösterme” denir. Tanık göstermede mutlaka bir başka yazarın veya düşünürün sözlerine başvurma vardır.

❖ Bizlere defalarca sormuşlardı: “Büyüyünce ne olacaksınız?” diye, “Mutlu!” diyemedik. Çünkü çocuktuk, akıl edemedik. Doğduğumuzda sadece mutlu olmak, güvende olmak üzerine kurulu hayatı hep var zannettik ve başka hedefler ekledik büyüyünce olmak üzere. Doktor olacağım, mühendis olacağım, pilot olacağım, öğretmen olacağım... Ama aslında hangisi olursak olalım, mutlu olmalıydık en temelde ve mutlu olmak için yaşamın her anında fırsat kollamalıydık. Ünlü düşünür Murat Berk Çamlıcalı bir sözünde şöyle demiştir: “Belki bir gün lazım olur diye kıyıya köşeye biraz mutluluk saklamalıydık.”

Karşılaştırma:

Kişi ve nesnelerin benzer veya ayrı yanlarını incelemek için kıyasla-ma yapmaktır. Karşılaştırma da somutlaştırmayı sağlayan bir yoldur.

❖ Bir acı soğanı yumruğuyla kırıp fırından yeni çıkmış ekmeğe ka-tık yaparak iştah ile yiyen kendi hâlinde fakir insanların mutluluğunu imrenerek seyreden, buna karşılık kuş sütünden hazırlatabilecekleri yemekleri dahi ağızlarına koyabilmek imkânlarını kaybetmiş bahtsız insanlar vardır. Ağaçların altına hasır serip onun üstünde rahat bir öğle uykusuna dalıveren mesut insanlara karşılık, en rahat döşekler-de sabahlara kadar gözlerine uyku girmeyen çaresizler vardır. Görenlerin yanında görmeyenler, duyanların yanında duymayanlar, koşanların yanında adım atamayanlar, ayakta durmak mutluluğuna tekrar kavuşmak için Allah'a gece gündüz yalvaranlar vardır.

Sayısal Verilerden Yararlanma:

Sayısal veriler bir düşüncenin, bir bilginin inandırıcı olması, destek-lenmesi için kullanılır.

❖ Türkiye'de 6 yaş ve üzeri okuma yazma bilmeyenlerin oranının en düşük olduğu il %1,5 ile Antalya olurken Antalya'yı %1,8 oranıyla Tekirdağ ve İzmir takip etti. Okuma yazma bilmeyenlerin oranının en yüksek olduğu iller ise Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu il-leri oldu. Şanlıurfa %10 oranıyla, Türkiye'nin okuma yazma bilme-yenlerin oranının en yüksek olduğu il oldu. Şanlıurfa'yı %9,9 ile Mardin; %9,2 ile Muş, Siirt ve Şırnak; %8,7 ile Diyarbakır takip etti.

Benzetme

Aralarında benzerlik olan iki şeyden benzerlikçe zayıf olanı güçlü olanla anlatmaktır.

❖ Bir kitabı okumaya başladığım zaman kitabın mıkna-tıs gibi beni alıp kendi içine çekmesini beklerim. Kitabın ilk sayfalarında bunu ya-şamaya başlamazsam ne yazık ki kitabı okumayı bırakır, başka bir kitaba geçerim. Böyle kitaplar beni sıkar, bunaltır, boğar. Çünkü ben çok ama çok çabuk usanan bir insanım. İsterim ki kitabın kahraman-larından biri de ben olayım. Eğer kitap istediğim gibi çıkarsa değme-yin keyfime.

ETKİNLİK

Aşağıdaki metinlerde kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını bulalım.

❖ Karavan hem ulaşım hem de konaklama amacıyla kullanılan bir taşıttır. Aslında küçük bir tekerlekli ev! Mutfağı, tuvaleti var. Bazılarının içinde banyo ve oturma odası bile bulunuyor. Üstelik karavanla bir gün deniz kenarında, sonraki gün ormanda ya da dağın tepesinde-ki bir kampta konaklanabiliyor.

❖ Kitaplar ne yazık ki Türkiye'de ihtiyaç malzemeleri sıralamasında 235. sırada yer almaktadır. Türk çocukları kitap okuma konusunda birçok Afrika ülkesinin gerisinde kalmıştır. Japonya'da toplumun %14'ü, Amerika'da %12'si, İngiltere'de ve Fransa'da %21'i düzenli kitap okurken Türkiye'de yalnız 10.000 kişide 1 kişi düzenli kitap oku-yor. Nüfusu 7 milyon olan Azerbaycan'da kitaplar ortalama 100 bin tirajla basılırken 78 milyon nüfuslu Türkiye'de bu rakam 3 bin civa-rındadır.

❖ Yurt; üzerinde doğup büyüdüğümüz, toprağından, suyundan, yer altı ve yer üstü her türlü zenginliğinden yararlandığımız, havası-nı teneffüs ettiğimiz toprak parçasına denir. Türk ulusunun fertlerini birbirine bağlayan unsurlardan biri de yurt birliğidir. Her türlü varlığı ve zenginliği ile bizi besleyen yurdumuza bağlı olmamız, onu sev-memiz, sahip çıkmamız gerekir.

❖ Yürümenin ne denli ilham verdiğini, yürüyerek yazanlar bilir. Yaşar Kemal romanlarını yürüyerek başından sonuna dek kafasında yazar, sonra kâğıda geçirirdi. Geçen yüzyılın nadir saflıktaki yazarı Robert Walser da yazılarını hiç durmadan çoğaltırken arada uzun yürüyüş-lere çıkıyordu. 1925 yılında Bern'den Cenevre'ye gidişinin unutul-mazlığından hep söz edilir ama bu uzun yolculuğunda yaşadıklarını kimseye anlatmamış. Oysa aklından kim bilir neler geçirmiş, neler kurmuştur!

❖ Kahvaltı öğünü, yaşamın önemli unsurlarından biridir ve hayati önem taşımaktadır. Çünkü vücudumuz uyurken de çalışmaya devam eder. Akşam yemeği ile kahvaltı arasındaki süre içerisinde vücut, be-sin öğelerinin tümünü kullanır. Kahvaltı, gece boyunca acıkan meta-bolizmanın güne başlaması için alınan ilk enerjidir. Kahvaltı yapılmadığında vücuttaki yağ hücreleri artar ve kilo kontrolü zorlaşır. Yapılan çalışmalarda sağlıklı kahvaltı yapan insanların, yapmayanlara kıyas-la, daha az kilo problemi yaşadığı görülmüştür. Doktor Mehmet Ali Öz, "Kahvaltı, günün en önemli öğünüdür, ihmale gelmez." diyerek kahvaltının önemini vurgulamıştır.

ÖRNEK

Dilimizde dünden gelen birtakım atasözleri var. Bunlardan bazılarını geçmişte olduğu gibi bugün de hâlâ beğeniyoruz, bugünkü bilgilerimize uygun buluyoruz, bazılarını ise beğenmiyoruz. Mesela “Kızını dövmeyen dizini döver.” sözü eğitim psikolojisi bakımından günümüz bilgileriyle bağdaşmıyor, kullanımdan kalkmış gözüküyor. Ancak bazı atasözleri hâlâ geçerli.

Bu metinde kullanılan düşünceyi geliştirme yolları aşağıdakilerden hangisinde birlikte verilmiştir?

- A) Karşılaştırma - Örneklendirme
- C) Örneklendirme - Tanık gösterme
- B) Tanımlama - Karşılaştırma
- D) Tanımlama – Örneklendirme

ÖRNEK

Ebru, suyun üzerinde renk verme çalışmalarıyla yapılan kâğıt süsleme sanatıdır. Kâğıt süsleme sanatlarının en önemlilerindendir. Ebru kâğıdı üzerinde bulutu andıran renk kümeleri meydana geldiği için bulutumsu, bulut gibi anlamına gelen “ebri” kelimesiyle adlandırılmıştır. Batı’da ebruya “Türk kâğıdı” veya “mermer kâğıt” adı verilir.

Bu metinde düşünceyi geliştirme yollarından hangisi kullanılmamıştır?

- A) Karşılaştırma B) Tanımlama C) Benzetme D) Örneklendirme